

Santtu ja Tyltty

Seniori-ikäisten arvokasta kulttuuriperintötyötä Porissa

Museotoiminta elää keskellä suurta muutosta. Yhteiskunnan muuttuminen vaikuttaa olosuhteisiin, joissa museot organisaatioina toimivat. Erityisesti väestönmuutokset vaikuttavat väistämättä museoiden tulevaisuudennäkymiin. Alueiden jatkuvat rakenteelliset muutokset – tuotannon, väestön ja palveluiden keskittyminen – ovat suuri haaste museoille. Sisäisen muuttoliikkeen heikentämällä alueilla nousee korostuneesti esiin sosiaalisten haasteiden ohella myös elinympäristön muutoksen hallinta. (Karvonen et al. 2007, 10–11.)

Tulevina vuosikymmeninä väestön ikärakenne muuttuu Suomessa huomattavasti työikäisen väestön vähetessä, vanhusten määrän kasvaessa ja nuorten ikäluokkien pienentyessä. Pori on keskisuuri kaupunki, jossa väestö on keskimääräisesti vanhempaa kuin muualla Suomessa. Pori toimii Satakunnan alueen maakuntakeskuksena, jonka alueella on 19 kuntaa, joissa asuu yhteensä 223 198 asukasta.¹ Porin kaupungin Kulttuuriasiakseen piirissä olevat kulttuurilaitokset ovat itsenäisesti toimivia asiantuntijatoimialoja, joilla on oma tuotanto- ja talousvastuu. Kulttuuritoimen vastuulla on palvelujen tuottaminen ja välittäminen sekä kulttuuripääoman tallennus. Tuotetut palvelut ovat osa Porin kaupungin peruspalveluja. Kulttuuripalvelujen tuottamiseen käytetään keskimäärin 136,71 euroa asukasta kohden.² Ikääntyvän väestöpohjan luoman haasteen myötä kulttuuritoimi on pyrkinyt aktiivisesti kehittämään ja edistämään senioreille suunnattuja kulttuuripalveluja.

Satakunnan Museo

Satakunnan Museo on kulttuurihistoriallinen maakuntamuseo, jonka on perustanut Porin Suomalainen Seura vuonna 1888. Satakunnan Museo edistää ja ohjaa museotoimintaa sekä toimii kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön suojelun asiantuntijana Satakunnan alueella. Toiminta tapahtuu neljässä eri kohteessa: Luontotalo Arkki on luonnontieteellinen museo, Rakennuskulttuuritalo Toivo neuvoo vanhojen rakennusten korjaajia ja Rosenlew-museo esittelee maakunnan teollista kulttuuriperintöä sekä erilaisia teollisuuden ja tekniikkaan liittyviä aiheita. Satakunnan Museossa on 15 vakituista työntekijää, Rakennuskulttuuritalo Toivossa 3, Rosenlew-museossa 3 ja Luontotalo Arkissa 4. Museon kokoelmissa on yli 80 000 esinettä. Kokoelmiin kuuluu kansatieteellistä, kulttuurihistoriallista ja

arkeologista esineistöä. Museolla on myös taide-, raha- ja mitalikokoelmat. Arkistokokoelmissa on noin 300 000 valokuvaa sekä kartta- ja rakennuspiirustuksia. Museossa on laaja kulttuurihistoriallisen alan käsikirjasto ja vanhojen kirjojen kokoelma. Museo ylläpitää myös Satakunta-arkistoa.

Näyttelyiden lisäksi Satakunnan Museossa järjestetään yleisöluentoja, työpajoja, opastettuja kävelyitä, kesäleirejä ja muuta ohjelmaa.³

Satakunnan Museon seniori-ikäisille suunnattu toiminta

Seniorit muodostavat merkittävän osan Satakunnan Museon kävijöistä, ja senioritoiminnalla on vahva sosiaalinen ulottuvuus. Museolla järjestetään kuukausittain seniori-iltapäivä, jonka ohjelma liittyy yleensä esillä oleviin näyttelyihin. Seniori-iltapäivään osallistuminen on maksutonta ja tilaisuus on kaikille avoin. Satakunnan Museossa vierailevat seniorit ovat pääasiassa 60–75-vuotiaita hyvin toimeentulevia, hyvän terveydentilan ja digitaaliset taidot omaavia, aktiivisia ihmisiä, jotka haluavat olla mukana museon toiminnassa. Museonjohtaja Juhani Ruohosen mukaan seniorit ovat museolle mahdollisuus. He ovat kiinnostuneita Satakunnan Museosta, kulttuuriperinnöstä, oman paikkakuntansa historiasta ja lähimenneisyydestä. Seniorit ovat halukkaita ja innostuneita kertomaan Porin historiasta, minkä vuoksi museo on järjestänyt muisteluiltoja. Seniorit osallistuvat myös muuhun Satakunnan Museon toimintaan; esimerkiksi yhden aktiiviseniorin pukukokoelmasta tehtiin yhteistyössä näyttely, jossa esiteltiin pukeutumisen historiaa. (Ruohonen ja Tulkki 2.11.2015.)

EU-hankkeet ja seniorityö

Vuosina 2010–2012 Satakunnan Museo oli mukana valtakunnallisessa Avara Museo -hankkeessa, jonka avulla museosta pyrittiin kehittämään erilaisille aikuisryhmille avoin ja kiinnostava oppimisympäristö. Hanketta koordinoi Suomen museoliitto. Muita osatoteuttajia olivat Työväenmuseo Werstas, Tampereen museoiden museopedagoginen TAITE-yksikkö, Tekniikan museo ja CICERO Learning -verkosto/Helsingin yliopisto. Hanke oli osittain Euroopan sosiaalirahaston rahoittama. Satakunnan Museon osahanke ”Museosta virtaa varttuneille” aktivoi ikääntyvää väestöä ja innosti senioreiden kanssa työskentelevät ammattilaiset sekä vapaaehtoistyöntekijät hyödyntämään museon monipuolisia mahdollisuuksia. Hankkeeseen haettiin julkisella haulla niin sanottuja museon avartajia,

joista muodostui 20–30 hengen aktiiviryhmä, joka tutustui Satakunnan Museon toimintaan ja toteutti museoon näyttelyn. (Kivimäki 2012, 50–61.)

Satakunnan Museon ystävät ry

Avara Museo -hankkeen myötä Avartaja-ryhmä päätti perustaa Satakunnan Museolle ystäväyhdistyksen, jossa ryhmä jatkaisi yhteistä toimintaa. Yhdistys perustettiin syksyllä 2013. Yhdistyksellä on tällä hetkellä 225 jäsentä, joiden keski-ikä on 60 vuotta. Yhdistyksen tarkoituksena on tukea Satakunnan Museota, organisoida museota tukevaa vapaaehtoistyötä ja järjestää jäsenilleen erilaista toimintaa. Yhdistyksen toimintamuotoja ovat luennot, tutustumiset, retket ja muut tapahtumat. Satakunnan Museon vapaaehtoistoiminta on kehittynyt ystäväyhdistyksen perustamisen myötä. Seniorit tekevät museolle viikoittain kuvaluettelointia vapaaehtoistyönä. Tukiyhdistyksen jäsenet ovat itse hakeutuneet museoon töihin. Museonjohtaja Juhani Ruohosen mukaan toiminta hyödyttää molempia osapuolia. Museolle tämä on erityisen hedelmällistä, koska käytössä olevat resurssit vähenevät. (Ruohonen ja Tulkki 2.11.2015.)

Museohinaaja Santtu

Ystäväyhdistys otti jo ensimmäisenä toimintavuonna hoitaakseen museohinaaja Santun, joka on Reposaareen sijoitettu, Satakunnan Museon kokoelmiin kuuluva museolaiva. Rautarunkoinen alus rakennettiin vuonna 1894 Helsingin laivatelakalla. Aluksen aiemmat nimet ovat Bomba ja Santahamina. S/S Bomba myytiin valmistumisvuonna Venäjän rannikkotyökistölle kuljetusalukseksi Suomenlahden linnoituksiin. Vuonna 1918 hallitus takavarikoi aluksen ja luovutti sen Suomen laivastolle. Alus sai nimen S/S Santahamina, ja se toimi kuljetusaluksena Helsingin ja sen läheisyydessä olevien laivastotukikohtien välillä. Alus siirtyi laivastolta vuosien 1924–1927 välisenä aikana Saimaalla toimineelle Mikkelin Puutavaraosakeyhtiölle. Vuonna 1938 aluksen nimi muuttui S/S Santuksi, kun porilainen Werner Hacklin Oy hankki sen omistukseensa. Tuolloin alus korjattiin perusteellisesti ja sen kansirakennelmat, täkki, laidat, konehuone ja asuintilat muokattiin uudelleen. Santtu toimi satamahinaajana Reposaaressa ja Mäntyluodossa 1970-luvulle asti. Sota-aikana Santtua käytettiin myös ulkovartiotehtävissä ja vuosina 1945–48 se toimi miinanraivaustehtävissä. Hangon

Hinaus Oy:n omistaja Heimo Saarinen osti Santun vuonna 1971 ja lahjoitti sen vuonna 1982 Porin kaupungille museolaivaksi.⁴

Santtu on erittäin harvoin ollut yleisölle avoinna. Porin Päivinä vuonna 2014 ystäväyhdistys piti ensimmäisen kerran hinaajaa avoinna yleisölle. Aukiolo ja mahdollisuus tutustua hinaajaan herätti suurta kiinnostusta ja kahden päivän aikana hinaajassa vieraili noin 500 ihmistä. Yleisöryntäyksen myötä yhdistyksen aktiivit ymmärsivät heti, että toiminnalle oli suuri kysyntä. Tämän vuoksi ystäväyhdistys on pitänyt Santtu-hinaajaa avoinna aina Porin Päivinä. Aluksi hinaaja oli rajoitetusti auki, jolloin yleisö pääsi tutustumaan ainoastaan kannelle ja ruorihyttiin. Yhdistyksen jäsenet halusivat kuitenkin avata pääsyn myös miehistötiloihin, koska tätä oli yleisön suunnalta kovasti toivottu. Miehistötilat olivat kuitenkin hieman huonossa kunnossa, joten aktiivijäsenet päättivät siivota tilat museon henkilökunnan ohjeistuksen mukaan. Yhden talkoopäivän ajan kahdeksan aktiivijäsentä siivosi miehistötilat esittelykelpoisiksi.

Ystäväyhdistyksen jäsenet ovat tutustuneet Reposaaressa toimivaan ”rantaparlamenttiin”, jossa saaren seniori-ikäiset asukkaat tapaavat toisiaan kerran viikossa. Rantaparlamentin jäsen Jorma ”Jobi” Holma on tehnyt kuvallisen esityksen Santtu-hinaajasta, jota voitiin hyödyntää museohinaajan esittelymateriaalina. Paikalliset asukkaat ovat erittäin tyytyväisiä, että Santtua pidetään säännöllisesti avoinna. Santulla on reposaarelaisille suuri merkitys; he ovat hinaajasta ylpeitä ja moni Reposaaarella asuva on aikoinaan työskennellyt hinaajalla. Asukkailla on paljon muistoja ja tarinoita hinaajasta, joita he mielellään jakavat eteenpäin. (Nummi 18.2.2015.)

Kuva 1.

Kuvateksti: Museohinaaja Santtu on suosittu vierailukohde Porin Päivinä.

Kuvaaja: Kari Nummi, Satakunnan Museon ystävät ry.

Muinaisjäänös Tyltty

Muinaisjäänös Tyltty löydettiin vasta vuonna 2014. Se on merkitty muinaisjäänösrekisteriin nimellä Koskelo, mutta kohdetta kutsutaan paikallisten suussa Tyltyksi sen sijainnin vuoksi. Tyltty oli aikoinaan saari, joka sittemmin kasvoi kiinni Lampaluodon saareen. Nykyään muinaisjäänös Tyltty sijaitsee Reposaaren maantieltä Ahlasiin ja Kellahdelle menevän tien itäpuolella, tiheässä rantametsässä.

Ystävähdistyksen jäsenten silmissä muinaisjäänökseen kunnostamiseen liittyvä työmäärä vaikutti kohtuulliselta, joten he päättivät ottaa vastaan museon esittämän toiveen muinaisjäänökseen

kunnostamisesta. Tyltyn kunnostamiseen anottiin tukea Suomen Museovirastolta, joka myönsi hoitohankkeelle 6000 euroa. Museovirasto osoitti kohteen kunnostamisen valvojaksi Leena Koiviston, joka on Satakunnan Museon arkeologisen kokoelman amanuenssi. Koivisto on toiminut yhteyshenkilönä Museoviraston lisäksi Porin kaupungin Puistotoimen suuntaan, sillä Tyltty sijaitsee kaupungin omistamilla mailla. (Nummi 18.2.2016.)

Hoitotyön alkaessa ystäväyhdistyksen jäsenet eivät tunteneet Tyltyn historiaa, mutta tutkimustyön myötä jäsenet ovat löytäneet muinaisjäännöstä käsitteleviä lähteitä (Nummi 18.2.2016). Tyltty on historiallinen merimerkki, joko kummeli tai linjataulun jalusta, joka sijaitsee ympäristöään hivenen korkeammalla paikalla kalliopohjalla. Se on lähes kaksi metriä korkea ja pohjamuodoltaan miltei neliömäinen. Pohjakerrokset on muurattu isommista kivistä, yläosa koostuu lähes pelkästään muuratuista hiekkakivilaatoista. Rakenteen päällä on edelleen näkyvissä vankkoja pultteja ja ympäristössä on nähtävissä rautaosia. Merimerkkiin on ollut kiinnitettynä jonkinlainen loisto tai taulu. Kivessä on nähtävissä vuosiluku 1913.⁵ Merkki on toiminut opasteena veneilijöille Pihlavan selän yli. Sen on rahoittanut Porin kaupunki, mikä kertoo merimerkin tärkeydestä alueelle, koska yleensä merenkulun turvalaitteet ovat valtion rahoittamia. Tyltyn tarkkaa käyttöikää ei vielä tiedetä, mutta todennäköisesti sen käyttö on päätynyt vuonna 1956, kun alueelle rakennettiin pengertie ja mereltä tuleva väylä siirrettiin toiseen paikkaan. Maannousemalla on myös ollut oma syynsä merimerkin käytön päättymiseen. (Nummi 18.2.2016.)

Kun jäsenet kävivät ensimmäisen kerran katsomassa muinaisjäännöstä, alueella oli paljon kaatuneita puita ja ryteikköä. Jäsenet ovat raivanneet metsää ja kohteelle vievä polku sekä sen ympäristö on siistitty. Kivimurskeesta on tehty metsikköön johtava noin 250 metriä pitkä polku. Tyltyn kunnostamiseen on käytetty 50 työtuntia ja paikan päällä on ollut 2-5 vapaaehtoista työskentelemässä. Polun lisäksi alueelle on tehty parkkipaikka kahdelle autolle. Jäsenet ovat myös anoneet hoitotyöhön tarvittavat luvat ja liikennemerkit. Muinaisjäännöksen yhteyteen tehdään vielä opastaulut, koska ystäväyhdistys haluaa kertoa Tyltyn kehystarinan avulla merenkulun merkityksestä Satakunnalle sekä rannikon luonnossa tapahtuneista muutoksista. Joulun aikaan Satakunnan Museon ystäväyhdistys rakensi metsään elämyksellisen kynttilänpolun, joka johti Tyltyn äärelle.

Ikäihmiset ovat arvokas voimavara, mutta myös haaste museoiden toiminnalle

Satakunnan Museon ystäväyhdistys järjesti yhdistyksen alkuaikoina pienimuotoisia työpajoja, joiden myötä toiminta laajeni ja kehittyi vähitellen merkittäväksi tukitoiminnaksi. Museohinaaja Santun kunnostamista ja aukioloa ei olisi voitu järjestää ilman ystäväyhdistystä. Vuonna 2015 ystäväyhdistys on tehnyt yhteensä 440 talkootuntia, joihin sisältyy Santun ja Tylytyn ohella valokuvien digitointia. Ystävät ovat myös toimineet koeyleisönä ja vuoden 2016 aikana he avustavat Satakunnan Museota perusnäyttelyn uudistamisessa. (Nummi 18.2.2016.) Vanhusbarometrin mukaan suomalaisten ikäihmisten yhteiskunnallinen aktiivisuus muihin Euroopan unionin jäsenmaiden vastaavanikäisiin ihmisiin verrattuna on korkea. Suomalaisten yli 60-vuotiaiden aktiivisuus on tästä edelleen kasvanut. Aktiivisuuden lisääntymistä osoittaa myös ikäihmisten kasvava kiinnostus eri yhteiskunnallisia asioita kohtaan. Yhteiskunnallinen osallistuminen jonkin etujärjestön, vapaaehtoisjärjestön tai seurakunnan toimintaan on myös lisääntynyt merkittävästi. Vapaaehtoistyön kokee vähintään melko tärkeäksi elämänalueeksi noin 40 prosenttia 65 vuotta täyttäneistä. Kulttuurialan vapaaehtoistyötä tehdään runsaasti kolmannella sektorilla, yhdistyksissä, kerhoissa ja järjestöissä. Yhdistysten toimialoittaisessa jaottelussa kulttuurialan yhdistykset ovat yksi suurimmista yhdistysryhmistä Suomessa. Ikääntyvän väestön suhteellinen merkitys korostuu tulevaisuuden voimavarana. (Pynnönen 2011, 19–20.) Tämä asettaa kuitenkin paineita myös ikääntyville suunnattujen vapaa-ajan palveluiden kehittämistarpeisiin. Ystäväyhdistyksen toiminta on tarpeellista Satakunnan Museolle. Vapaaehtoistoiminta seniori-ikäisten keskuudessa porilaisessa museokentässä on kasvussa. Museoalalla olisi tärkeää keskustella siitä, kuinka vapaaehtoistoiminta museoissa organisoidaan ja miten aktiivit voivat toimia asiantuntijoiden rinnalla.

Muistelulla voidaan edistää ikäihmisten hyvinvointia ja toteuttaa kulttuuriperintötyötä yhteistoimin

Museoiden toiminta on relevanttia ikäihmisille muistitiedon tuottamiseen ja sosiaalisten suhteiden luomiseen sisältyvien hyötyjen kautta. Satakunnan Museon museolehtori on vierailut Porin kaupungin perusturvan alaisuudessa toimivissa asukastuvissa ja hoitokodeissa esittämässä kuvaesitystä, jonka yhteydessä toteutetaan muistelutuokio. Tuokioissa on tullut esille lisäinformaatiota, jota on voitu tallentaa Satakunnan Museon kokoelmiin sisältyvien valokuvien yhteyteen. Satakunnan Museo on myös toteuttanut pienen kiertonäyttelyn, joka on ollut esillä hoitokodeissa. Näyttelyä kävivät

katsomassa hoitokotien asukkaat omaistensa kanssa, jolloin näyttelyn kerrannaisvaikutukset levisivät myös hoitolaitoksen ulkopuolelle eli laajemmalle yleisölle. Tämänäyttöinen toiminta palvelee myös perusturvan tavoitteita, ja se voidaan nähdä ennaltaehkäisevänä ja aktivoivana toimintana. Satakunnan Museon johtaja Juhani Ruohosen mielestä yksi ratkaisu museoiden resurssikysymykseen on poikkihallinnollinen ja poikkisektorinen työskentely, sekä yhteistyö SOTE-sektorin ja kolmannen sektorin kanssa. Ruohosen mukaan olisi tärkeää jakaa vastuuta, jolloin SOTE-sektorille saataisiin museo- ja kulttuurialan ammattilaisia. (Ruohonen ja Tulkki 2.11.2015). Tällä tavalla pystyttäisiin puuttumaan alueelliseen eriytymiseen sekä edistämään kulttuurin tasa-arvoista jakautumista ikääntyville väestöryhmille. Näin kasvatettaisiin osallisuutta museoiden monipuoliseen palvelutarjontaan.

Ikään katsomatta meillä kaikilla on oikeus osallistua kulttuuriperinnön vaalimiseen ja toimia kulttuuriperintötyön viestinviejinä omassa yhteisössämme.

Pia Hovi-Assad, FM on kasvanut Satakunnan suurimman joen Kokemäenjoen rannoilla. Hän on työskennellyt porilaisessa museokentässä ja on tällä hetkellä tutkimusvapaalla tehtävistään.

¹Tilastokeskus http://www.stat.fi/til/vaenn/2015/vaenn_2015_2015-10-30_tie_001_fi.html

Tilastokeskus <http://www.tilastokeskus.fi/tup/kunnat/kuntatiedot/609.html>

² <https://www.pori.fi/kulttuuri/kulttuuriasiainkeskus.html>

³ <https://www.pori.fi/kulttuuri/satakunnanmuseo.html>

⁴ <https://www.pori.fi/kulttuuri/museot/satakunnanmuseo/kokoelmat/museohinaajasanttu.html>

⁵ http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjreki/read/asp/r_default.aspx

LÄHTEITÄ

Haastattelut

Ruohonen, Juhani & Tulkki, Carita. Satakunnan Museota koskeva asiantuntijahaastattelu 2.11.2015. (Haastattelija Pia Hovi-Assad, äänite tekijän hallussa)

Nummi, Kari. Satakunnan Museon Ystäviä koskeva asiantuntijahaastattelu 18.2.2016. (Haastattelija Pia Hovi-Assad, äänite tekijän hallussa)

Verkkojulkaisut

Karvonen Minna, Teräs Ulla, Mattila Mirva & Kukko Eeva (2007), *Museot vaikuttajina Tarve- ja tavoitekartoitus. Museoiden arviointimalli*. Museovirasto: Helsinki. <<http://www.nba.fi/File/532/museot-vaikuttajina.pdf>> [ladattu 30.11.2015]

Kulttuuri 2020, Porin kaupungin kulttuuritoimen pitkän aikavälin palveluohjelma

<http://www.pori.fi/material/attachments/hallintokunnat/kulttuuritoimi/iKhO3J94z/Kulttuuritoimen_palveluohjelma_2014-2020.pdf> [ladattu 1.12.2015]

Porin kulttuurin saavutettavuuden ja moninaisuuden toimintasuunnitelma

<http://www.pori.fi/material/attachments/hallintokunnat/kulttuuritoimi/saavutettavuus/DrmxNoBEH/Saavutettavuussuunnitelma_valmis.pdf> [ladattu 1.12.2015]

Pynnönen, Katja (2011), *Aktiivinen ikääntyminen. Mitä suomalaiset tutkimukset ovat siitä sanoneet*. Cuporen verkkojulkaisu 6, Helsinki. <<http://www.cupore.fi/documents/AktiivinenIkaantyminen4.pdf>> [ladattu 30.11.2015]

Kirjallisuus

Kivimäki, Outi (2012), Yhteistyötä museossa ja museon kanssa. Teoksessa *Avarampi museo aikuisille*. Toim. Pauliina Kinanen, Hector Nystedt, Leena Tornberg. Suomen Museoliiton julkaisuja 61: Helsinki, 50-61.

Verkkosivut

Porin kaupungin kulttuuriasiainkeskus

<<https://www.pori.fi/kulttuuri/kulttuuriasiainkeskus.html>>

Satakunnan Museo

<<https://www.pori.fi/kulttuuri/satakunnanmuseo.html>>

Tilastokeskus

<http://www.stat.fi/til/vaenn/2015/vaenn_2015_2015-10-30_tie_001_fi.html>